

Антоанета Анчева

ЕКОРШЕТО КАТО МЕТОД И ЕСТЕТИЧЕСКА ПРОГРАМА

Antoaneta Ancheva

THE EKORSHE AS A METHOD AND AESTHETIC PROGRAM

Abstract: Throughout the 18th century, the doctrine of the proportions of the human figure follows the „ancient model“, which is the main method of teaching in the fine arts academies. What’s interesting is that during this period both models are accepted and combined – the „ideal“ beauty, that of the ancient Greek statues and the „real“ beauty. A harmony between the idealization of figure and nature. However, the anatomical manuals for artists continue to use mainly the images of ancient figures, represented as a bone and muscular system, and also as an ekorshes.

Keywords: *proportions, human figure, ancient model, idealization, ekorshe*

През цялото протежение на XVIII век учението за пропорциите на човешката фигура следва „античния модел“, който е основен метод на обучение в академиите по изящни изкуства. Това, което е интересно, че се търси известно примиряване между „идеалната“ красота, тази на древногръцките статуи, и „реалната“, истинската красота, т.е. между идеализацията на фигурата и натурата. Въпреки това в анатомичните ръководства за художници основни си остават изображенията на антични фигури, представени като костна и мускулна система, а също и като екоршета.

Така през XVIII век утвърден метод за изучаване на анатомията и пропорциите на човешко тяло е методът на „екорше“. То се използва успоредно и често допълва визуално анатомичните издания. Дори в редица случаи техните автори създават собствени пластични модели на „мускулестия мъж“. С термина „екорше“, буквалното значение на който е ‘одрано тяло’ (на човек или животно), се обозначават учебните модели, представящи тялото без кожната покривка и мастната тъкан. Най-често това са гипсови образци, но съществуват и бронзови отливки. При едно подобно представяне на тялото, лишено от кожа, мускулите, ставните връзки и вените стават значително по-нагледни и по-лесни за усвояване от страна на обучаващите се. Използването на екоршета в многобройните вече през XVIII век европейски академии се превръща в един от основните методи за изучаване на анатомията. Самият термин „екорше“ се появява за първи път в Dictionnaire de l’Académie Française, Nîmes, 1787, Band 1, s. 403.

Трябва да се отбележи обаче, че в по-широк смисъл екорше се наричат и всички изображения на анатомични рисунки, разкриващи устройството на опорно-двигателния апарат, презентирани по морфологичен начин анатомичните форми, разположени под кожата. Разбира се, то представя и пропорциите между отделните части на тялото.

Счита се, че екоршето е стар метод и произходът му трябва да се търси най-вероятно през XV век по времето на Ренесанса. Всъщност самата идея да се направи видима мускулатурата на тялото, като се отстрани кожната покривка, за първи път изказва Леон Батиста Алберти в неговия трактат „De Pictura“ (1435), но я виждаме реализирана от неговия сънародник Леонардо да Винчи.

Предполага се, че един от първите създатели на екорше е Антонио Полайоло, чието желание да опознае структурата на тялото го подтиква и към сецирането на трупове. Малко по-късно Леонардо в своите анатомични изображения следва същия метод на последователност при изучаване на скелетната и мускулната система. Той е и първият, който при изобразяването на обекта на дисекциите го представя от различни гледни точки – обикновено в четири различни положения, за да даде най-пълна представа за неговата форма и устройство.

Както вече споменахме, Леонардо е този, който свързва теорията с практиката и изкуството с науката. В своя „Трактат за живописиста“ той многократно напомня, че преди да пристъпи към работа художникът трябва да има нужните теоретични знания, защото в противен случай няма да постигне нищо „значимо“. На великия флорентинец принадлежи и афористично звучащата мисъл, че без теория не може да се постигне нищо съществено дори и по натура.

Леонардо е първият, който в рисунките си, направени по време на дисекции, свързва анатомичната достоверност на изображението с художественото му претворяване. Истинност и художественост при него вървят ръка за ръка. Всеки един анатомичен елемент Леонардо разглежда в статика и динамика и се стреми да го представи от различни гледни точки, за да се получи цялостна представа за неговото пространствено разположение. И в това той пак е новатор! За съжаление, неговите анатомични записки не са публикувани и твърде малко хора приживе са имали възможност да се запознаят с тях. Затова няма да сгрешим, като посочим, че първите, получили популярност анатомични илюстрации, притежаващи високо художествено качество, са тези от трактата на Везалий, издаден през 1543. Те са дело на нидерландския художник Ван Калкар.

Везалий в своя прочут труд също създава условия за превръщането на одрания човешки труп в метод за изучаване на анатомията.

Екоршета във вид на модели от восък са известни още в края на същия XVI век. През 1594 година Baldinucci споменава за екорше, изработено в Пиза, дело на скулптора Pierre Francheville.

Безспорно е обаче, че едно от първите скулптурни екоршета принадлежи на Baccio Bandinelli (1488–1560), за когото Джорджо Вазари пише, че се е „посветил“ на изучаването и направата на много анатомични бронзови скулптури.

Може би най-известното екорше, което и днес може да се види в ателиетата на художествените академии, е това на Микеланджело в динамична поза. То е същото, което по-късно е приписвано на френския скулптор и архитект Pierre Puget (1620–1694). Интересно е, че екоршето на Микеланджело, макар и три века по-късно, служи за модел на „бащата на модерното“ изкуство Пол Сезан, който го рисува и го включва в свой натюрморт. Малко по-късно друг известен художник от края на XIX и първата половина на XX век Анри Матис (1869–1954) прави бронзова реплика на същото това екорше.

Освен екоршето на Микеланджело през XVII век с популярност се ползва и бронзовото екорше на Ludovico Cardi Cigoli (1559–1613), по-известно като „La bella Notomia“. То е създадено около 1600 година и представлява мъжка фигура, чиято поза наподобява класическа скулптура. По-късно по него са направени и разпространени многобройни копия, които изиграват важна роля при обучението на следващите поколения художници.

Методът на екорше се ползва с голям успех в обучението в ателиетата на художествените академии и получава широко разпространение. Превъзходно изпълнени, макар и с елемент на известна театралност и сценичност, екоршетата са използвани за онагледяване и в анатомични издания, включително и до XIX век.

Така че през XVIII век гипсовите модели на екорше продължават да са най-широко използваният метод за обучение по анатомия както на медици, така и на художници. Най-популярни през столетието определено са двете екоршета на френския скулптор Жан-Антоан Удон (Jean-Antoine Houdon, 1741–1828), датирани съответно от 1766 и 1790 г. Те представляват мъжка фигура в изправен стоеж. Основната разлика между двете е в положението на едната ръка на фигурата – при първото екорше тя е протегната напред, а при второто – е вдигната над главата. Екоршето от 1766 г. Удон изпълнява по време на своя четиригодишен престой в Рим, където прави задълбочени проучвания върху анатомията на човешкото тяло, която той счита за основа на рисуването. То е в естествена големина и по време на

работата си Удон е ползвал съветите на свой познат френски хирург, при когото е изучавал анатомия върху сецирани трупове. Оставайки верен на натурата, скулпторът в същото време се стреми да „примири“ идеалната красота и естетика на античните творби с тази на реалния човек. И двете екоршета на Удон са оценени високо от неговите съвременници и намират своето място в ателиетата на европейските художествени академии.

По това време във френските салони разгорещено се дебатира въпросът за необходимостта от изучаването на анатомия от страна на хората на изкуството, както и значението и ролята на екоршето за нейното усвояване. В тези спорове на френския интелектуален елит участва и Дени Дидро.

Известният френски философ живо се интересува от анатомия и дори посещава курса по анатомия на Marie-Marguerite Bihéron (1719–1795), изключително популярна по него време с восьъчните си мулажи. Въпреки че в „своите Есета от 1765 година Дидро изказва известно недоверие относно изучаването на екоршето“, по-късно в кореспонденцията си с руската императрица Екатерина II ѝ препоръчва екоршето на Удон. „Липсва Ви – пише той в писмото си – съществена част за обучение на младите: това е голямо екорше. Най-известно е това на Удон“¹. Явно френският философ подобно на своите съвременници е бил впечатлен от него и е променил мнението си относно значението на екоршето като метод за изучаване на пластичната анатомия.

Не може да не споменем, че през XVIII век изключително точни екоршета изработва френският анатом Оноре Фрагонар (Honoré Fragonard) (1732–1799), братовчед на известния художник Жан-Оноре Фрагонар. Тук обаче не става дума за гипсови или восьъчни модели, а за обработка на истински трупове на хора и животни, за подготовката, на които той използва специална техника. Това е позволило екоршетата да бъдат поставени в определени пози, с което напомнят на съвременните експонати от изложбите на немския патолог Гюнтер фон Хагенс.

Susini (1754–1814) изработва цяла колекция от восьъчни анатомични модели, предназначени за Музея по естествена история, наречен по-късно La Specola. Восьъчните модели на Susini представляват точно възпроизведени изображения на сецирани човешки тела, които са използвани както от медици, така и от хора на изкуството. Неговите дълбоки теоретични и практически познания върху анатомията на човешкото тяло са причина през 1799 година той да бъде избран за професор по анатомия в престижната Accademia di Belle Arti във Флоренция.

От XVIII век датират и прекрасните цветни гравюри на анатомични изображения на Jacques Fabien Gautier d'Agoty (1716–1785). Перфектен гравьор, усвоил до съвършенство цветния печат, той го усъвършенства, като използва трите основни цвята. Следвайки съществуващата традиция от времето на Ренесанса за сътрудничество между художници и учени, Gautier d'Agoty работи с анатома Joseph-Guichard Duverney, с когото изготвят анатомични албуми. По-късно той продължава вече в съавторство със своя син. Така създава хиляди цветни гравюри, изобразяващи както анатомията на човека, така и различни обекти от ботаниката, естествената история и др. Въпреки многобройните рисунки на елементи от човешката структура Gautier d'Agoty често се отдава на търсене на самоцелни технически ефекти, жертвайки понякога анатомичната достоверност. Неговата популярност безспорно се дължи на използването на цветната гравюра за нуждите на анатомичното илюстриране.

През следващите столетия в академиите продължават да се използват екоршета за изучаване на анатомията и пропорциите на човешкото тяло. А също и да бъдат обект на пресъздаване от страна на най-известните художници. Така например през XIX век познатият с пристрастието си към анатомията френски живописец Жерико изработва екорше на тялото на кон. Това не е изненада за запознатите с биографията и творчеството на художника. Известно е, че той дълги години задълбочено изучава анатомията на човека и коня. Дори в стремежа си към перфектност стига дотам, че за подготвителните рисунки на композицията си „Салът на „Медуза““ взема части от трупове от моргата на най-близката болница, за да ги рисува от натура. Жерико е автор на огромен брой анатомични рисунки, които са използвани за илюстративен материал за някои по-късни анатомични издания. Другият голям пред-

¹ **Morwena Joly.** „L'obsession du „dessous“: Diderot et l'image anatomique“, Recherches sur Diderot et sur l'Encyclopédie, numéro 43 *Varia*, [En ligne], mis en ligne le 29 octobre 2010, <http://rde.revues.org/3502>. Дата на достъп 07.VI.2015

ставител на френския романтизъм Дьолакроа също е много добре запознат със строежа на човешкото тяло и подобно на своя по-възрастен колега и приятел Жерико оставя голям брой анатомични рисунки.

Също през XIX в. френският скулптор Жак-Йожен Кодрон (Caudron, Jacques-Eugène, 1818–1865) изработва свой модел на екорше, което е известно още като „Le combattant“.

Интересно е, че дори през XX век методът на екорше продължава да се използва и да представлява предизвикателство пред художниците като обект за пресъздаване. Дори световноизвестният скулптор Константин Бранкузи (1876–1957) в началото на века също създава анатомичен модел екорше. При неговото изработване той си сътрудничи с румънския анатом Gerota, който в периода от 1897 до 1914 г. е професор по пластична анатомия в Академията за изящни изкуства в Букурещ.

Така през вековете идеята за екоршето, което приема научен характер в изследванията на Леонардо, прераства във важен метод на пластичната анатомия за изучаване на общата форма и пропорциите на човешкото тяло в художествените академии и школи на цяла Европа през следващите столетия.